

LÄRARHANDLEDNING

Åk 7–9

PÅ ROSA TAIKONS ARBETSBORD

Vad är nytt och gammalt på Rosas bord?

1926–2017, Sverige

I den här lektionen får eleverna möta silversmeden Rosa Taikon och hennes konstnärliga skapande. Genom lektionen får eleverna tänka kring historiskt arv, tradition och förnyelse.

Rosa Taikons arbetsbord. Foto: Johnny Mattson/Hälsinglands museum (CC BY-NC-ND).

En lektion från

**Hälsinglands
Museum**

LÄRARHANDLEDNING

KOPPLING TILL SKOLANS KURSPLAN

Centralt innehåll

Demokratisering och ökad globalisering, cirka 1900 till nutid

- Analys av historiebruk kopplat till tidsperioden, till exempel hur individer och grupper använder historia för att kritisera samtida fenomen och påverka våra föreställningar om framtiden.

Lgr22, betygskriterier

Eleven för resonemang om hur historia kan brukas i olika sammanhang och för olika syften.

OM LEKTIONEN

Lektionen tar sin utgångspunkt i Rosa Taikons arbetsbord, där hon under nästan fem decennier skapade sina silversmycken. Genom lektionen får ges förutsättningar för eleverna att utveckla sin förmåga att:

- kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap,
- reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv

Rosa Taikon kom från en romsk familj med rötter i Östeuropa. Eftersom Rosa växte upp i en romsk familj gick hon varken i grundskola eller på gymnasium. I trettioårsåldern gick hon två år på folkhögskola. Efter det vågade hon prova silversmide, och efter en kvällskurs så besökte hon rektorn på Konstfack. Hon visade vad hon tillverkat på kvällskursen och blev antagen, först som specialelev, men sedan på den ordinarie kursen i metallhantverk. Hon läste fem år vid Konstfack.

Många romska grupper fick sina namn beroende på vilket yrke eller hantverk de utövar. Rosas familj tillhör gruppen kelderash, vilket kommer från ett gammalt rumänskt ord för kopparslagare. Under andra halvan av 1800-talet blev allt fler befriade, och Rosas pappa (Johan Taikon) med familj börjar resa i Norden. De arbetar fortfarande med olika typer av metallhantverk, men också med musik och underhållning. På fritiden tillverkade Rosas pappa silversmycken till släkt och vänner.

Rosa Taikon har ofta beskrivits som en konstnär som tillverkar traditionellt romska smycken. Det stämmer att hon tagit stor inspiration av de historiska smycken som funnits i hennes familj, men det är tydligt att Rosa Taikon också var starkt präglad av den institutionella konsthantverksscenen som hon blev en del av genom utbildningen på Konstfack på 1960-talet. Hon gjorde stora, expressiva smycken där frilagda ytor kombinerades med den rika ornamentik hon växt upp med.

Rosa Taikon inspirerades även av historiska högkulturer för att hämta idéer till smyckesskapandet. Hon hänvisade ofta till etrusker och fenicier när hon berättade om sin konst. Under 1960-talet beskrev hon sin vilja att utmana den strama konsthantverkstraditionen, där rikligt dekorerade smycken ofta sågs ned på och "reducerades" till folkkonst. Hon tillverkade smycken som var ovanliga inom smyckekonsten, som huvudsmycken, bröstsmycken och knappar. Hennes verk är välarbetade och tidskrävande, vilket hon beskrev som ett politiskt debattinlägg. Genom att arbeta hårt och noggrant ville Rosa Taikon motbevisa alla de som hävdade att romer skulle vara latare än andra människor.

Övning, Vad menar hon?

Övningarna till den här lektionen kan med fördel göras i samarbete med bildlärare. På så sätt kan eleverna få större möjlighet att koppla innehållet till sin egen skapande- och lärandeprocess.

I lektionsmaterialet finns en diskussionsövning där eleverna förväntas resonera kring citat från Rosa Taikon. Som en fortsättning på den övningen kan eleverna även fördjupa sig i två ytterligare övningar:

1. Våra egna smycken

Syfte: Reflektera över smyckens olika betydelse.

Material: Gruppens personliga smycken

Antal: Alla

En lektion från

**Hälsinglands
Museum**

LÄRARHANDLEDNING

Reflektera tillsammans. Använder vi smycken idag, och i så fall vilka? Hur bär vi dem? Vilket material är de gjorda av? Varför har vi smycken? Vilka olika betydelser och syften kan ett smycke ha? Vilka olika smycken har vi i gruppen? Vilken betydelse har smycket för den som bär det?

Be de som vill visa och berätta om sina personliga smycken.

2. Skapa din egen Rosa-mandala

Syfte: Att omsätta Rosas formspråk i eget eller gemensamt skapande.

Material: Pennor och papper

Antal: Enskilt eller alla

Mandala är sanskrit och betyder ungefär "en behållare av essensen". Det har också översatts som "hela universum och allt som finns i det". Mandalan börjar med en prick i mitt på ett papper. Rita en rund ring runt pricken. Dra fyra streck så att de korsar mitten och bildar åtta tårtbitar runt ringen. Välj en form och upprepa den i varje tårtbit. Upprepa med andra former. Färglägg om du vill.

Upplägget går även att göra gemensamt genom att alla tillsammans gör en stor mandala. Använd då stora papper som ni sätter fast på golvet.

KÄLLOR:

- Rosa Taikons samling vid Hälsinglands museum:
<https://halsinglandsmuseum.se/samlingar/rosa-taikon/>
- Europarådet. *Den andra utvandringen. Factsheets on Roma.*
- **Fernstål**, Charlotte & Hyllén-Cavallius, Charlotte (red.) (2018). *Romska liv och platser: berättelser om att leva och överleva i 1900-talets Sverige*. Stockholmia förlag: Stockholm.
- **Hazell**, Bo (2011). *Resandefolket: från tattare till traveller*. Ordfront: Stockholm.
- *Den mörka och okända historien: vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet*. (2014). Stockholm: Fritze Tillgänglig på Internet:
<http://www.regeringen.se/sb/d/18375/a/237061>
- **Mohtadi**, Lawen (2012). *Den dag jag blir fri: en bok om Katarina Taikon*. Natur & kultur: Stockholm.
- **Selling**, Jan (2014). *Svensk antiziganism: fördomens kontinuitet och förändringens förutsättningar*. Östkultur: Örmaryd.
- **Selling**, Jan (2020). *Frigörelsen: romers och resandes emancipation i Sverige och andra länder*. Carlssons: Stockholm.
- **Taikon**, Katarina (2016). *Zigenerska*. Natur & Kultur: Stockholm.
- **Tervonen**, Miika (2015). "Vagabonder och gränsöverskridare: Romer i den framväxande nationalstaten" i *De finska romernas historia från svenska tiden till 2000-talet*. Svenska litteratursällskapet i Finland: Helsingfors.

En lektion från

**Hälsinglands
Museum**